

N:o 33.

Ank. till Riksd. kansli den 24 mars 1908, kl. 4 e. m.

*Utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till
Kungl. Maj:t angående undersökning af sinnesbeskaf-
fenheten hos tilltalad, som af underrätt dömts till
döden eller straffarbete på lifstid.*

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, n:o 138, har herr *Sixten Neiglick* anfört följande:

»Det säges, att en af våra främste på det juridiska vetandets område yttrat om vår nu gällande strafflag, att den, då den år 1864 fastställdes såsom resultatet af ett 40-årigt arbete — redan var föråldrad. Äger detta uttalande sin riktighet i fråga om skilda delar af den speciella straffrätten, så gäller det säkerligen icke mindre beträffande de straffrättsliga grunduppfattningar, som i lagen komma till uttryck.

Det gifves icke rum i vår strafflag för den modernare uppfattning, som icke åtnöjes med att blott fastslå brottet såsom en mot rättsordningen stridande handling utan äfven fordrar en ingående undersökning af den brottsliges personlighet, hans lefnadsförhållanden och andliga lifssfer för utrönande af brottslighetens orsaker och straffets fixerande i anslutning därtill. Hänsyn tages framför allt till den rättsstridiga handlingens yttre effekt. Då denna föreligger såsom ett faktum, återstår för den rättskipande myndigheten att

inränga handlingen under riktig rubrik. Föreligga då icke de omständigheter, som enligt särskilda bestämmelser föranleda straffrihet eller straffminskning, har den dömande myndigheten endast att mera eller mindre matematiskt gradera straffet med hänsyn till den föreliggande skulden. Och de allmänna bestämmelserna om straffrihet och straffminskning äro synnerligen starkt begränsade: har den rättsstridiga handlingen begåtts af person, som saknar förståndets bruk, är den strafflös; har den begåtts af person, som saknar förståndets fulla bruk, inträder straffminskning. Det torde dock vara uppenbart, att dessa bestämmelser ingalunda inrymma alla de psykiska moment, som äro af väsentlig betydelse vid pröfvandet af brottsligheten. Det torde — exempelvis framhållet — väl ofta förekomma, att till det yttre och enligt de juridiska begreppen likartade brottsliga handlingar föranleda till samma straff, under det att handlingarna i verkligheten såsom brottsliga fenomen näppeligen kunna jämföras med hvarandra. Ty den förbrytelse, som begås af en psykiskt undermålig, ärftligt degenererad, i det sociala eländet fostrad person, är dock icke att jämställa med samma förbrytelse, begången af en i alla afseenden normalt rustad person, som ställts på den ljusare solsidan i lifvet.

Då vår straffrätt ytterst hvilar på principen om en fullt fri vilja såsom bestämmande för den brottsliga handlingen, kan den icke taga vederbörlig hänsyn till de faktorer af yttre och inre art, hvilka i och för sig eller i samverkan frambringa den brottsliga effekten. Det återfinnes, som sagdt, intet i vår strafflag af de straffrättsliga riktningar, som vid bedömandet af den brottsliga handlingen undersöka icke blott de yttre fakta, som fastslå brottet och gifva det dess särskilda karaktär, utan äfven brottslingens personlighet och de sociala förhållanden, som omgifva den brottsliga handlingen — eller, med andra ord, de vetenskaper, som benämnas *kriminalpsykologi* och *kriminalsociologi*, äro för vår straffrätt främmande.

Det är emellertid att hoppas, att vid den revision af strafflagen, som gör sig alltmera af behovet påkallad, dessa vetenskaper skola komma till sin fulla rätt.

Men det är icke blott de straffrättsliga lagbudena, som påkalla en reform. Det torde ock vara nödigt, att de, som skola bestämma öfver brottslingens öde, juristerna och fängelseläkarne, göras mera skickade än nu ofta torde vara fallet att pröfva brottslingens psykiska förutsättningar.

Då det emellertid icke torde vara att förvänta, att strafflagen företages till revision inom den allra närmaste tiden, äro de spörsmål, som här endast antydningssvis berörts, och andra, som med dem äga omedelbart samman-

hang, väl icke i detta nu aktuella; men i förbidan på den reform, som från många håll eftersträfvats, kan och bör dock redan nu åtminstone på ett område genom lagbestämmelse beredas säkerhet för tillförlitlig psykisk undersökning af den brottslige.

Jag afser det fall, då en person dömts till lifvets förlust eller lifstids straffarbete.

Det kan icke vara riktigt, att en person för begånget brott afhändes lifvet eller beröfvas sin fria tillvaro såsom samhällsmedlem för hela sin återstående lefnad utan föregående undersökning af hans sinnesbeskaffenhet, medan möjlighet dock finnes, att han vid begåendet af den brottsliga handlingen, som afgör hans lifsöde, icke varit tillräknelig. Det bör icke få bero blott af de omständigheter, som omförmälas i kungl. brefvet den 9 mars 1826, eller af vederbörande domares uppfattning i hvarje särskildt fall, huruvida vid domar af nämnda slag sakkunnig undersökning af den brottsliges sinnesbeskaffenhet skall komma till stånd; en sådan undersökning bör vara obligatorisk. Liksom enligt nu gällande lag underrätts dom, hvarigenom någon dömts till döden eller lifstids straffarbete skall underställas högre domstols pröfning, vare sig den dömde är missnöjd eller icke, så bör ock vid dessa fall den dömdes *person* underställas pröfning af på det psykiska området sakkunnig myndighet för vinnande af visshet om hans sinnesbeskaffenhet.

Det torde måhända i detta sammanhang vara lämpligt erinra om ett för några år sedan inträffadt rättsfall, som väckte åtskillig uppmärksamhet. En person, landtbrukaren J. från Västergötland, dömdes af häradsrätt och hofrätt till döden för hustrumord, utan att fängelseläkarens utlåtande angående den dömdes sinnesbeskaffenhet infordrats. Högsta domstolen återförvisade målet till förnyad undersökning, och sedan fängelseläkaren yttrat sig samt förklarat sig icke hafva funnit symptom af sinnessjukdom hos J. men dock framhållit önskvärdheten af J:s ställande under observation å hospital, dömdes häradsrätten för andra gången J. till döden. Hofrätten infordrade emellertid medicinalstyrelsens utlåtande, och efter undergången observation förklarades J. hafva saknat förståndets fulla bruk vid brottets begående.

Äfven om nu stor sannolikhet finnes för att vederbörande domstol infordrar medicinalstyrelsens utlåtande, då anledning därtill föreligger, angående sinnesbeskaffenheten hos en person, som gjort sig skyldig till brott, hvarpå straff af ifrågavarande allvarliga beskaffenhet kan följa, så är det dock — enligt hvad nämnda rättsfall gifver vid handen — möjligt, att

dylikt utlåtande icke blifver infordradt. Denna möjlighet är ju ock så mycket större, som vår domarekår väl i allmänhet saknar psykiatrisk sakkunskap. Det torde därför vara berättigadt att påfordra obligatoriskt infordrande af sakkunnig myndighets utlåtande angående brottslingens sinnesbeskaffenhet uti fall af nu omförmälda beskaffenhet.

Beträffande den myndighet, som bör afgifva dylikt utlåtande, hänvisar kungl. brefvet den 9 mars 1826 till medicinalstyrelsen. Det torde visserligen kunna ifrågasättas, huruvida medicinalstyrelsen, som ju är sammansatt af representanter för skilda vetenskapliga grenar, är den lämpligaste institutionen för pröfning af frågor på detta specialområde. Säkerligen vore det att föredraga, om undersökningen i fråga kunde öfverlämnas till en nämnd, sammansatt uteslutande af representanter för den psykiatriska vetenskapen. Men då svårigheter för närvarande torde möta att sammansätta en sådan, ständigt fungerande nämnd, lär annan utväg till äfventyrs icke finnas än att öfverlämna de ifrågasatta undersökningarna till medicinalstyrelsen.

Med anslutning till hvad sålunda anförts, tillåter jag mig föreslå, att Riksdagen måtte besluta att i skrifvelse till Konungen hemställa om framläggande för Riksdagen af förslag till lagbestämmelse därom, att, då tilltalad person blifvit af underdomstol dömd till döden eller till straffarbete på lifstid och saken fördenskull underställts högre domstols pröfning, utlåtande angående den tilltalades sinnesbeskaffenhet skall, därest sådant icke till underdomstolen af medicinalstyrelsen afgifvits, infordras från denna myndighet, innan den högre domstolen företager målet till pröfning.»

*Utskottets
yttrande.*

Den författning, som hos oss närmare reglerar det processuella förfarandet vid fall af misstänkt sinnessjukdom hos för brott tilltalad person, är kungl. brefvet den 9 mars 1826, som stadgar, att enär någon för brott tilltalad uppgifves vara eller vid gärningens begående hafva varit vansinnig och fråga om hans befriande från ansvar på sådan grund uppstår, åligger det domstol att, sedan vederbörande läkares betyg om den tilltalades sinnesbeskaffenhet blifvit infordradt, öfverlämna detsamma jämte rannsakningshandlingarna till medicinalstyrelsen, hvars utlåtande i ämnet bör afvaktas, innan domstolen sitt beslut meddelar; och i det fall att någon för brott tilltalad och därom öfvertygad person, såsom befunnen vansinnig, icke varder till ansvar fälld, bör domstolen icke gifva någon vidare föreskrift om hans framtida vårdande än att till vederbörande öfverlämnas att om honom taga vård, så att han ej må blifva vådlig för allmänna säkerheten.

Enligt den inom den svenska straffprocessen gällande s. k. undersökningsmetoden är det emellertid domarens rätt och plikt att i målet införskaffa alla de upplysningar, som på saken inverka. Härtill hör äfven att alltid, där tvifvel uppstår om den tilltalades sinnesbeskaffenhet, infordra utredning härom af särskildt sakkunnig. Också anlätades redan före utfärdandet af berörda kungl. bref af de svenska domstolarna läkare såsom sakkunniga i psykiatriskt-rättsmedicinska frågor.

Med den utveckling vetenskapen på hithörande område i det senaste århundradet undergått har emellertid otillräkneligheten såsom straffrihetsgrund vid begäendet af brottliga handlingar tillerkänts allt större betydelse. Det djupare inträngandet i det psykiska lifvets många problem har visat, att någon bestämd gräns mellan sinnessjukdom och icke sinnessjukdom, tillräknelighet och icke tillräknelighet, understundom är svår att fullt klart påvisa. Äfven om det sålunda, något som ock vår svenska strafflag i dess skillnad mellan mistning af förståndets bruk och förståndets fulla bruk erkänner, mellan det afgjordt normala och det afgjordt otillräkneliga ligger en fallande skala af psykiska abnormtillstånd, måste det praktiska rättslifvet kräfva ett skarpt fixerande af den punkt, då tillräknelighet får anses föreligga. Noga måste också fasthållas, hvad som enligt svensk rätt äfven gäller, att bristande tillräknelighet vid begäendet af en brottlig handling bör hafva enahanda verkan såsom straffrihetsgrund, vare sig fråga är om mindre förseelser eller om grofva brott. Det oaktadt föreligger otvifvelaktigt i den mån fråga är om en statens större reaktion mot brottet, och alltså ett större intresse för den förment brottlige ställes på spel, ett större kraf på staten, att all hänsyn tages till den vid straffets bestämmande så viktiga omständigheten: den brottsliges tillräknelighet. Detta intresse når sin höjdpunkt, då fråga är om tillämpning af de strängaste straffen, som gälla individens lif eller frihet för all framtid. Den af motionären för dessa fall uppdragna analogien mellan hvad gällande lag stadgar om underställning af underrätts dom under högre domstols pröfning och den af honom för sådana fall påyrkade obligatoriska undersökningen i fråga om den tilltalades sinnesbeskaffenhet kan utskottet icke finna annat än berättigad.

Ehuru tydligen den gällande regeln, att bristande tillräknelighet bör i samma mån fritaga från straff vid fråga vare sig om ringare eller gröfre brott, bör strängt vidhållas, kan utskottet därför icke annat än dela motionärens uppfattning om vikten af alldeles särskilda garantier härutinnan vid fråga om de af honom åsyftade brotten.

Det synes utskottet lämpligt, att ej blott rent psykiatriska synpunkter komma i betraktande vid bedömning af förevarande frågor; och synes det därför utskottet, som om utlåtande härutinnan fortfarande borde inhämtas från medicinalstyrelsen.

Utskottet får alltså hemställa,

att Riksdagen, med bifall till förevarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för Riksdagen af förslag till lagbestämmelse därom, att, då tilltalad person blifvit af underdomstol dömd till döden eller till straffarbete på lifstid och saken fördenskull underställts högre domstols pröfning, utlåtande angående den tilltalades sinnesbeskaffenhet skall, - därest sådant icke till underdomstolen af medicinalstyrelsen afgifvits, infordras från denna myndighet, innan den högre domstolen företager målet till pröfning.

Stockholm den 23 mars 1908.

På lagutskottets vägnar:

ERNST TRYGGER.

Herrar *Fahlén*, *Widén* och *Ersson* hafva begärt få här antecknad, att de icke deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet.